

حمایت متقابل دولت ها و سازمان های بین المللی از اقلیت های قومی

یاسر بهشتی زاده^۱، رضا مهربانی^۲، علی مرادی^۳، مریم سلیمانی^۴، شایان علین^۵ و محمد علی مصفا^۶

۱ کارشناس ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز*

۲ کارشناس ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز

۳ کارشناس ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز

۴ کارشناس ارشد فقه مقارن و حقوق خصوصی، دانشگاه بین المللی مذاهب اسلامی شعبه تهران

۵ کارشناس ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه عمران و توسعه، همدان

۶ دکترای فقه و مبانی حقوق اسلامی، عضو هیات علمی تمام وقت دانشگاه آزاد اسلامی واحد جیرفت

* beheshtizadeh.67@gmail.com

چکیده

اهمیت حمایت از حقوق اقلیتها و ارتباط آن با صلح و امنیت داخلی و منطقه‌ای پس از تجربه‌های تلخ مخاصمات داخلی کشورهای حوزه بالکان در دهه نود که با شکنجه و آزار و اذیت اقلیت‌های قومی، نژادی، زبانی و مذهبی همراه بود، برای همه روشن شد به گونه‌ای که کنوانسیون‌ها و میثاق‌های مختلفی جهت حمایت از حقوق آنها ایجاد شده است در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز با الهام از تعالیم فقهی اسلام و سیره نبوی بر بسیاری از حقوق و آزادی‌های اقلیت‌های قومی، تأکید ورزیده و با توجه به وضعیت ویژه آنها به عنوان اقلیت و همچنین مسئولیت آنها به عنوان شهروند در جامعه اسلامی حوزه گسترده‌ای از حقوق را برای اقلیتها در نظر گرفته است. اما با وجود ایجاد قوانین مختلفی بین المللی و داخلی متأسفانه بعضاً برخی از کشورها حقوق این افراد را نادیده گرفته و تبعیضات مثبتی که باید برای گروه اقلیت‌های قومی روا دارند دریغ کرده حقوق حقه آنان را پایمال میکنند برای جلوگیری از این وضعیت سازمان ملل در منشور حقوق بشر خود چاره ای اندیشیده و با ایجاد کمیته های مختلف و سازمان‌های مختلف حمایتی در صورت نقض حقوق بشر از جانب دولت، دولت ناقض حقوق اقلیتها باید بسته به مورد به شورای امنیت، دادگاه لاهه و... پاسخ گو باشد.

واژه‌های کلیدی: اقلیت‌های قومی، جامعه بین الملل، سازمان‌های بین المللی، دولت‌ها، حقوق بشر

مقدمه

هر کشوری به‌عنوان عضوی از جامعه بین الملل، ملف به رعایت اصول و بایدهای پذیرفته شده توسط جامعه بین المللی است. به عبارت دیگر هر چند تدوین قانون اساسی، داخل در صلاحیت انحصاری دولت و مردم آن کشور است، ولی این امر به معنای مبسوط الید بودن آنان در جعل هر گونه قاعده و قانونی نیست؛ زیرا مشروعیت بین المللی دولت و قانون اساسی هر کشور، منوط به رعایت قواعد آمره و اصول پذیرفته شده در حقوق بین المللی است. عرف بین المللی نیز که برخی از حقوق بین المللی را تشکیل می دهد، تکالیف روشنی را از این حیث متوجه دولتها می نماید و عدم الحاق کشورها به معاهدات بین المللی، نمی تواند لزوم تبعیت از عرف را از دولت غیر عضو رفع کند.^۱

باید اذعان داشت که قومیت به‌عنوان یکی از عناصر فرهنگی شناخته می‌شود که هویت آن به روش های مختلف از جمله نژاد، زبان، مذهب یا کشور محل تولد قابل درک است به نحوی که ترکیبی از این ویژگی های قدیمی جوامع را از یکدیگر متمایز می‌کند و مبنایی برای خود آگاهی، به ویژه در میان اعضای اقلیتهای قومی فراهم می‌سازد. در هر حال قومیت با هر دیدگاه، خواه دیدگاه کهن گرایانی که آنرا عنصری طبیعی متکی بر زبان، مذهب و نژاد می‌دانند یا مدرنیست ها که قومیت را عنصری جدید و محصول مدرنیسم می‌دانند وجود آن واقعیتی انکار ناپذیر است و به گروههای زبانی، نژادی و مذهبی اطلاق می‌شود که دارای فرهنگ متمایز از دیگران هستند.^۲

حق داشتن احزاب و انجمن ها

در بین اسناد بین المللی، مه مترین موادی که م بتوان به آنها اشاره نمود عبارتند از: ماده ۲۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر، ماده ۲۲ میثاق مدنی - سیاسی و بند ۴ ماده ۲ اعلامیه حقوق اشخاص متعلق به اقلیت‌های ملی یا قومی، دینی و زبانی، که تمام این مواد به نحوی حق

بر تجمع و تشکل را برای تمام افراد بدون هیچ تبعیضی به رسمیت شناخته اند. در ماده ۲۰ اعلامیه جهانی آمده است: «هر کس حق آزادی تجمع و ایجاد تشکل مسالمت آمیز^۳ را دارد»

همچنین ماده ۲۲ میثاق مدنی سیاسی با تغییری جزئی نسبت به اعلامیه اظهار می دارد:

«هر کس حق اجتماع آزادانه با دیگران را دارد از جمله حق تشکیل سندیکا(اتحادیه صنفی)و الحاق به آن برای حمایت از منافع خود»

ب. مشارکت در تصمیم گیری های کلان

حق برابری با بقیه افراد کشور در تصمیم گیری های کلان، ابتدایی ترین حق اقلیتها است. توجه داشته باشیم که اقلیتها نیز همانند تمام افراد، تابعیت کشور خود را دارند و هموطن آنان محسوب می‌شوند، لذا در نظر گرفتن چنین حقی برای آنان به نظر بدیهی به نظر می‌رسید در حالیکه همین حق سالیان سال از آنان سلب شده بود. با اینکه چنین حقی در میثاق جامعه ملل به تنهایی برای اقلیتهای مذهبی در نظر گرفته شده بود، منشور ملل متحد در بند ۳ ماده یک و بند ج ماده ۵۵، این حقوق را برای تمام اقلیت‌های نژادی، جنسی، زبانی و مذهبی معتبر می‌شناسد. در بند ج ماده ۵۵ آمده است که: «احترام جهانی و موثر به حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همه بدون تبعیض از حیث نژاد، جنس، زبان و مذهب» (منشور سازمان ملل متحد) و در ماده ۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز آمده است «هر کس می‌تواند بدون هیچ گونه تمایز مخصوصاً از حیث نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب و ملیت... از تمام حقوق و کلیه آزادی هایی که در اعلامیه حاضر ذکر شده است بهره مند گردد» (اعلامیه جهانی حقوق بشر). در ماده ۲۷ میثاق حقوق مدنی سیاسی نیز ضمن اشاره صریح به واژه اقلیت می‌گوید:

^۱ آریامنش، بشیر، (۱۳۹۰)، «حقوق اقلیت ها از منظر قانون اساسی وموازن بین الملل»، تعالی حقوق، سال چهارم، ۱۳-۱۴، ص ۷۷

^۲ ترنبری، پاتریک، (۱۳۷۹)، «حقوق بین الملل و حقوق اقلیتها»، ترجمه آریتا شمشادی و علی اکبر آقایی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ص ۲۸.

^۳ Freedom of Peaceful Assembly and Associations.

«در کشورهایی که اقلیت‌های نژادی، زبانی و مذهبی وجود دارند، اشخاصی که متعلق به این اقلیتها هستند، نباید حقوقشان در برابر سایر افراد جامعه انکار شود...» (میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی).

حقوق اقلیت‌های قومی در اسناد بین‌المللی

درباره اقلیت‌ها، اسنادی وجود دارد که توسط سازمان ملل تصویب شده و در آنها سلسله اصولی در جهت تأمین و حفظ حقوق همه افراد، اعم از اقلیت و اکثریت، منظور شده است. سازمان ملل در این باره به بیان اصل عدم تبعیض در منشور بسنده کرد. مطابق بند سوم ماده اول و بند (ج) ماده ۵۵ منشور ملل متحد، کلیه دولت‌های عضو سازمان ملل، متعهد به «رعایت حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همه، بدون تبعیض از حیث نژاد، جنس، زبان یا دین» خواهند بود. بر اساس این، اقلیت‌های موجود در سرزمین دولت‌های عضو در پرتو اصل عدم تبعیض و برابری افراد بشر با یکدیگر، تحت حمایت حقوق بین‌الملل قرار دارند.

حقوق اقلیت‌های قومی در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی دسامبر ۱۹۶۶

تنها هنجار الزام آور پیرامون صیانت از اقلیت‌ها در چارچوب نظام بین‌الملل نوین به ماده ۲۷ میثاق مزبور محدود می‌شود که مقرر می‌دارد: «در کشورهایی که اقلیت‌های نژادی، مذهبی یا زبانی وجود دارند، اشخاص متعلق به اقلیت‌های مزبور را نمی‌توان از این حق محروم نمود که با سایر افراد گروه خودشان از فرهنگ خاص خود متمتع شوند و به دین خود متدین بوده و بر طبق آن عمل کنند یا به زبان خود تکلم نمایند. این ماده سه حق را برای اقلیت‌ها شناسایی می‌کند که عبارت‌اند از: حق تمتع از فرهنگ خاص خود، حق تدین به دین خود و عمل بر طبق آن، حق تکلم به زبان خود»^۴.

با وجود آن‌که ماده ۲۷ را تنها هنجار حمایت از اقلیت‌ها شمرده‌اند، اما سیاق منفی این ماده تأمل برانگیز بوده و این برداشت را تقویت کرده است که به واقع حقی در این ماده برای اقلیت‌ها شناسایی نشده است، بلکه تنها دولت‌ها را به «تحمل» اقلیت‌ها تشویق کرده است.

اعلامیه حقوق اشخاص متعلق به اقلیت‌های ملی، قومی، دینی یا زبانی، مصوب ۱۹۹۲

در سال‌های اخیر، به دلیل بالا گرفتن تنش‌های قومی، نژادی و مذهبی، سازمان ملل متحد توجه خاصی به حقوق اقلیت‌ها نشان داد. از زمان تشکیل سازمان ملل متحد به این طرف، می‌توان اعلامیه موسوم به «حقوق اشخاص متعلق به اقلیت‌های ملی، قومی، دینی یا زبانی» مصوب ۱۸ دسامبر سال ۱۹۹۲ مجمع عمومی سازمان ملل را (از این پس، اعلامیه ۱۹۹۲) که به روش «وفاق عام»^۵ تصویب شد، مهم‌ترین گام در شناسایی حقوق اقلیت‌ها و حق هویت آنان دانست.

این اعلامیه که در حال حاضر تنها سند بین‌المللی حمایت‌کننده از اقلیت‌ها به شمار می‌رود، در واقع تحت تأثیر و با الهام از ماده ۲۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، به توسعه نظام حمایت از اقلیت‌ها می‌پردازد^۶. اصل برابری و عدم تبعیض در این اعلامیه، همانند اسناد سابق، به شکل بارزی نمایان است. در مقدمه اعلامیه، بر «احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همه بدون تبعیض بر اساس نژاد، جنس، زبان یا مذهب و برابری حقوق مردان و زنان و ملت‌ها،

^۴ حق برخورداری از فرهنگ خاص خود: اقلیت‌ها در استفاده از این حق می‌توانند لباس‌های مشخص خود را بر تن کرده، به آداب و رسوم خاص فرهنگ خود در مراسم و مهمانی‌ها عمل کنند و از ادبیات و هنر خاص خود استفاده نمایند. حق تدین به دین خود و عمل بر طبق آن: شرکت آزادانه اعضای اقلیت در مراسم و آداب دینی خود، عدم اجبار آنان به شرکت در مراسم دینی دیگر، عدم اجبار به دیدن آموزش دین دیگر، حق تأسیس نهادهای مذهبی و ادامه فعالیت آنها را می‌توان برخی از مصادیق این حق به شمار آورد. حق تکلم به زبان خود: در پرتو این حق، اقلیت‌ها می‌توانند از زبان مخصوص خود در زندگی اجتماعی اعم از روابط خصوصی، تجاری، و مراسم دینی بهره ببرند و امکان استفاده از زبان خود در رسانه‌ها، انتشارات و آموزش برای آنان وجود دارد.

5 Declaration on the Rights of Persons belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 1992 (A/RES/47/135)

6 Consensus

7 COMMENTARY OF THE WORKING GROUP ON MINORITIES TO THE UNITED NATIONS DECLARATION ON THE RIGHTS OF PERSONS BELONGING TO NATIONAL OR ETHNIC, RELIGIOUS AND LINGUISTIC MINORITIES (E/CN.4/Sub.2/AC.5/2005/2) para.3

اعم از بزرگ و کوچک» تأکید مجدد شده است و بر اساس بند اول ماده ۴ اعلامیه «دولت‌ها موظفاند اقدامات لازم را در جهت تأمین کامل و موثر تمامی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی اشخاص متعلق به اقلیت‌ها، بدون تبعیض و در شرایط کاملاً مساوی در برابر قانون اتخاذ نمایند». در پرتو همین اصل، سه حق مندرج در ماده ۲۷ میثاق حقوق مدنی - سیاسی نیز در بند نخست ماده ۲ منعکس شده است:

«اشخاص متعلق به اقلیت‌های نژادی، قومی و دینی حق دارند به طور خصوصی یا عمومی، آزادانه و بدون مداخله یا اعمال هر نوع تبعیض، از فرهنگ خاص خود بهره‌مند باشند، به دین خود معترف بوده و بدان عمل نمایند و از زبان خاص خود استفاده نمایند». سرانجام آن که اصل برابری، تمام اعلامیه را در پوشش خود دارد؛ زیرا مطابق بند ۳ ماده ۸:

«اقدامات دولت‌ها در تضمین بهره‌مندی موثر از حقوق مقرر در اعلامیه حاضر، نباید در بادی امر، مغایر با اصل برابری مندرج در اعلامیه جهانی حقوق بشر باشد».

کمیسیون حقوق بشر و حمایت از اقلیتهای قومی

کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد، زیرمجموعه‌ای از شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد بود که در ۱۰ دسامبر ۱۹۴۶ توسط شورای اقتصادی تشکیل و در ۱۵ مارس ۲۰۰۶ با رأی قاطع مجمع عمومی سازمان ملل متحد با شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد جایگزین شد.

(کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل^۸ و حمایت از اقلیتهای قومی

بخشی از سازمان ملل متحد کمیساریای عالی حقوق بشر در سازمان ملل متحد می‌باشد که در زمینه تبلیغ و حفاظت حقوق بشر با ضمانت قوانین جهانی فعالیت کرده و همچنین در اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز وجود آن الزامی شمرده شده است.

شورای امنیت^۹ و حمایت از اقلیتهای قومی

یکی از ارکان سازمان ملل متحد است که وظیفه پاسداری از امنیت و صلح بین‌المللی را به عهده دارد. بر اساس منشور سازمان ملل متحد، حیطه قدرت شورای امنیت شامل اعزام نیروهای پاسدار صلح، تصویب تحریم‌های بین‌المللی، و اعطای اجازه استفاده از نیروی نظامی علیه کشورهای متخاصم است. تصمیم‌های این شورا به صورت قطعنامه‌های شورای امنیت اعلام می‌شود.

کمیته منع تبعیض نژادی و حمایت از اقلیتهای قومی

کنوانسیون بین‌المللی محو همه صور تبعیض نژادی (مصوب ۱۹۶۵) این معاهده که از سال ۱۹۶۹ به اجرا گذاشته شد جامع ترین معاهده^{۱۰} مربوط به حقوق اقلیت‌های نژادی و قومی است.

کمیته ضد شکنجه^{۱۱} و حمایت از اقلیتهای قومی

کمیته ضد شکنجه از جمله مهمترین نهادهای مبتنی بر معاهدات بین‌المللی محسوب می‌شود که بر اساس مقررات کنوانسیون منع شکنجه و سایر رفتارها و مجازات‌های ظالمانه، غیر انسانی و تحقیر آمیز (۱۹۸۴)^{۱۱} تأسیس گردیده است.

کمیته منع تبعیض نژادی حقوق بشر کمیته^{۱۲} و حمایت از اقلیتهای قومی

دولت‌های طرف این قرارداد با توجه به اینکه منشور ملل متحد بر اصول منزلت و تساوی تمامی افراد بشر مبتنی است، و تمامی دول آن متعهد شده‌اند که منفردا و یا مشترکا همکاری های لازم را با سازمان برای نیل به یکی از اهداف ملل متحد یعنی توسعه و تشویق احترام جهانی و واقعی به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همگان بدون تمایز در نژاد یا جنس یا زبان یا مذهب مبذول دارند،

8 United Nations High Commissioner for Human Rights

9 United Nations Security Council

10 Committee Against Torture (CAT)

11 Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, UN GA Res. No. 39 / 46 of 10 Dec. 1984 ...

12 International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination

نتیجه گیری

در نهایت باید اذعان داشت که با وجود بررسی و تحلیل های لازم در رابطه با حقوق اقلیتها می توان حقوق زیر را برای اقلیت های قومی برشمرد:

۱. کشورها باید از بقا و هویت ملی یا قومی، فرهنگی، دینی و زبانی اقلیتها در سرزمین های مربوطه خود حمایت و ایجاد شرایط برای ترویج این هویت را تشویق کنند. کشورها باید قوانین مناسب و تدابیر دیگر برای رسیدن به این هدف ها را تصویب کنند

۲. کشورها باید با اتخاذ تدابیرالزم از حقوق اقلیتها و هویت آنان محافظت و آنها را ترویج کنند. اشخاص متعلق به اقلیت های ملی یا قومی، دینی یا زبانی (که پس از این به آنان باعنوان "اشخاص متعلق به اقلیتها" اشاره می شود) حق دارند از فرهنگ خود برخوردار شوند، دین خود را ابراز و مراسم آن را به جا آورند، و زبان خود را به کار برند و به آن تکلم کنند، در اماکن خصوصی و در مالعام، آزادانه و بدون مداخله یا هرشکل از تبعیض

۳. اقلیتها نباید وادار به پنهان کردن فرهنگ ها، زبانها و دین های خود شوند. اشخاص متعلق به اقلیتها حق دارند به گونه ای موثر در زندگی فرهنگی، دینی، اجتماعی، اقتصادی و عمومی مشارکت کنند.

۴. اقلیتها حق دارند به طور کامل در همه مسایل اجتماع شرکت کنند. اشخاص متعلق به اقلیتها حق دارند به گونه ای موثر در تصمیم گیری های مربوط به اقلیتی که به آن تعلق دارند یا مناطقی که در آنها زندگی می کنند، در سطح ملی، در صورت لزوم، منطقه ای، و به شیوه ای که مغایر قوانین ملی نباشد، شرکت کنند. مشارکت سیاسی به اقلیتها امکان می دهد نظر خود را ابراز کنند و صدای آنان شنیده شود.

۵. اشخاص متعلق به اقلیتها حق دارند انجمن های خود را تشکیل دهند و حفظ کنند. اقلیتها برای حفظ و ادامه زندگی فرهنگی یا دینی خود می توانند انجمن ها، باشگاه ها یا مراکز فرهنگی، از جمله نهادهای آموزشی یا دینی تشکیل دهند و تاسیس کنند.

مراجع

۱. آریامنش، بشیر، (۱۳۹۰)، «حقوق اقلیتها از منظر قانون اساسی وموازین بین الملل»، تعالی حقوق، سال چهارم.
۲. ارتین پی گلدینگ، در آمدی بر مفهوم حق ترجمه دکتر محمد راسخ، تحقیقات حقوقی، شماره ۲۰-۲۶ (بهار و تابستان ۱۳۷۸)،
۳. اردکانی، ناصر، (۱۳۸۷)، «کاهش یا تشدید قوم گرایی در عصر جهانی شده»، ماهنامه اندیشه و تاریخ سیاسی ایران معاصر، سال ۷، شماره ۷۰
۴. تقی زاده انصاری، مصطفی. «شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد». «اندیشه های حقوق خصوصی رش. سیزدهم (پاییز و زمستان ۱۳۸۷ خورشیدی)

5. Conde, H. Victor, A Handbook of International Human Rights Terminology, santa Barbara C A: ABC- Clio, 2002, second Edition, p. 127.

6. Caporti F. (1985), Minorities, in: Encyclopaedia of Public International Law, Else vies Science Publisher, North-Holland 385

7. Thamberry, Patrick (1995), International Law and the Rights of Minori -ties, Oxford University Press. p14

8. Lerner, Natan (1991), Group Rights and Discrimination in International Law, MartinusNijhoff. p7

9. sunitraM, waL lanoitanretnI ni noitanimircsiD dna sthgiR puorG, .nataN. renreL .7.p, 1991, ffohjiN

10. aidepolcycnE, seitironiM. itrotopaC, .ocsecnarF, ytinummoC lanoitanretnI eht dna sthgiR namuH, blewhcS, .nogE/360.P, .8.lov, 1985. 22-21.PP, 1964, skooB elgnardauQ